

## **Αλληλέγγυες πόλεις σε πρόσφυγες**

### **Αποκλεισμοί, ενσωμάτωση, πρακτικές κοινών**



**4 Οκτωβρίου 2024**

**Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης**

**Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης**

**Αίθουσα: θεατράκι στο υπόγειο της πτέρυγας Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνική Σχολή, ΑΠΘ**

Η επιστημονική ημερίδα πραγματοποιείται στα πλαίσια του ερευνητικού έργου: "Refugees' solidarity city. Institutional policies and commoning practices in Athens, Mytilene and Thessaloniki" (RECITY) που υποστηρίχτηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «3η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση Μεταδιδακτορικών Ερευνητών/τριών» (Αριθμός Έργου: 6943)

## ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Ώρα	Ομιλίες
<b>12.00-12.40</b>	<b>Χαιρετισμοί</b>
	Χαιρετισμός προέδρου Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης Ελισάβετ Θωίδου
	Χαιρετισμός συμβουλευτικής επιτροπής έργου RECITY Ιωάννης Φραγκόπουλος & Πάνος Χατζηπροκοπίου
	Εισαγωγή: Ο αέρας της πόλης σε κάνει ελεύθερο; Αλληλέγγυες πόλεις σε νεοαφιχθέντες, μια κριτική ανασκόπηση Χάρης Τσαβδάρου
<b>12.40-14.20</b>	<b>Πόλη και αλληλεγγύη</b>
	Η πόλη της Τιφλίδας: από την ανοχή στην αλληλεγγύη Ελένη Σιδέρη
	Οικόπολις: μια παράλληλη πόλη αλληλεγγύης για τους πρόσφυγες στην καρδιά της Θεσσαλονίκης Αγγελική Γαβριέλλα Σαμψωνίδου
	Κρατώντας την πίστη: οργανώσεις που βασίζονται στην πίστη ως αστικές υποδομές μετανάστευσης για παρανομοποιημένους μετανάστες στο Ρότερνταμ Carola Vasileiadi
	Από το Βερολίνο στην Αθήνα: επανατοποθετώντας την έννοια της μετα-μεταναστευτικής κοινωνίας Δημήτρης Παρσάνογλου
<b>14.20-14.40</b>	<b>Διάλειμμα</b>
<b>14.40-16.20</b>	<b>Κατοικώντας την πόλη</b>
	Συμβιωτική αναστοχαστικότητα: μια ιστορία φιλοξενίας ή εχθρότητας Αφροδίτη Κουλαξή
	Κατοικώντας (σ)το σύνορο: τέσσερις εθνογραφίες σπιτιών στο κέντρο της Αθήνας Όλγα Λαφαζάνη

	Επανα-νοηματοδοτώντας την έννοια της «ένταξης» μέσα από χωροκοινωνικές διαπραγματεύσεις του ανήκειν στους χώρους εμφάνισης της μετανάστευσης Βίλυ Μυλωνά
	«Μπελάς»: πρακτικές και αφηγήσεις ριζοσπαστικής φροντίδας Ηλέκτρα Κυριαζίδου
<b>16.20-16.40</b>	<b>Διάλειμμα</b>
<b>16.40-18.40</b>	<b>Το σύνορο και η πόλη</b>
	Φεβρουάριος-Μάρτιος 2020: η μεταφορά της συνοριακής κρίσης στην ενδοχώρα, η διασπορά του κορωνοϊού και το κυνηγητό προσφύγων στην πόλη Δημήτρης Κόρος
	Η επίδραση της «εκ των άνω» μεταναστευτικής διακυβέρνησης στις χωρικές αναπαραστάσεις και πρακτικές αλληλεγγύης των κατοίκων της Λέσβου: το “burn out” και η κοινωνική μορφολογία των τοπικών αντιδράσεων N.I.M.B.Y. Αλεξάνδρα Μακρίδου και Ιωάννης Φραγκόπουλος
	Δυο φορές πρόσφυγας: δια-εθνικές πρακτικές αλληλεγγύης, αντιρατσισμός και η παγίδα του ευρωκεντρισμού Κώστας Γούσης
	‘Κοινές’ πρακτικές ανάμεσα στον εκτοπισμό και την εγκατάσταση Εύα Παπατζανή
	Επιτόπια έρευνα γύρω από τα εν κινήσει κοινά: μετανάστευση και δικαίωμα στην πόλη. Εισαγωγή στην εθνογραφική ανάλυση συνοριακών καθεστώτων Βασίλης Τσιάνος
<b>18.40-19.00</b>	<b>Διάλειμμα</b>
<b>19.00-20.00</b>	<b>Βιβλιοπαρουσίαση</b>
	Κατοικώντας την εξαίρεση Σχολιάζουν: Πάνος Χατζηπροκοπίου και Λουκάς Τριάντης Ανταποκρίνεται η επιμελήτρια της έκδοσης: Στελίνα Πορτέση



## ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Οι συνεχιζόμενες εξαναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών από περιοχές στη Δυτική Ασία και την Αφρική, αποτελούν κεντρικό ζήτημα στην αυξανόμενη κοινωνικο-χωρική συζήτηση σχετικά με τις διάφορες πτυχές της σύγχρονης κρίσης υποδοχής νεοαφιχθέντων. Ένα σημαντικό σώμα βιβλιογραφίας διερευνά τις ποικίλες πτυχές ανθρωπιστικών δραστηριοτήτων και τις κρατικές πολιτικές μετανάστευσης. Ωστόσο, μικρή προσπάθεια γίνεται στο να ερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους οι νεοαφιχθέντες εξασκούν πρακτικές αλληλεγγύης, μοιράσματος και αστικών κοινών βασισμένων στις αρχές της αυτοοργάνωσης και της αμοιβαίας βοήθειας. Οι πρακτικές αυτές μπορεί να λαμβάνουν χώρα μέσα σε κρατικά καμπς, σε δρόμους και πλατείες της πόλης αλλά και σε οργανωμένα αλληλέγγυα στεγαστικά εγχειρήματα. Επομένως, οι πρακτικές αυτές μπορεί να είναι άλλοτε σιωπηλές και υπόγειες και άλλοτε να αποκτούν φωνή και σε συνεργασία με ομάδες υποστήριξης να επινοούν περάσματα για να φανταστούμε τις αλληλέγγυες πόλεις. Η επιστημονική ημερίδα στοχεύει να καλύψει αυτό το ερευνητικό κενό. Ακολουθώντας τις πρόσφατες χωρικές προσεγγίσεις σχετικά με το δικαίωμα των νεοαφιχθέντων στη πόλη, τις θεωρίες των αστικών κοινών και τις προσεγγίσεις σχετικά με τις αλληλέγγυες πόλεις η ημερίδα αποσκοπεί να διερευνήσει με διαθεματικό τρόπο τις πρακτικές αλληλεγγύης που εμπλέκονται στην καθημερινή ζωή των νεοαφιχθέντων καθώς και τους τρόπους που συνδέονται ή και συγκρούονται με τις θεσμικές και ανθρωπιστικές πολιτικές μετανάστευσης. Ταυτόχρονα μας ενδιαφέρουν ερευνητικές προσεγγίσεις που αναταράσσουν στερεοτυπικές οριενταλιστικές αντιλήψεις και επιστημολογίες μεθοδολογικού εθνικισμού.



## **ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ**

### **Ζάχος Βαλιάντζας**

*Υπ. Διδάκτωρ, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ*

### **Χρύσα Γιαννοπούλου**

*Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, ερευνητικό πρόγραμμα RECITY*

### **Ηλέκτρα Κυριαζίδου**

*Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, ερευνητικό πρόγραμμα RECITY*

### **Χάρης Τσαβδάρουλου**

*Επιστημονικός Υπεύθυνος έργου RECITY, Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ*

### **Ιωάννης Φραγκόπουλος**

*Αναπληρωτής Καθηγητής, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ*

### **Πάνος Χατζηπροκοπίου**

*Αναπληρωτής Καθηγητής, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ*

## **RECITY**

<https://www.recity.gr/>

Η επιστημονική ημερίδα πραγματοποιείται στα πλαίσια του ερευνητικού έργου: “Refugees’ solidarity city. Institutional policies and commoning practices in Athens, Mytilene and Thessaloniki” (RECITY) που υποστηρίχτηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «3η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση Μεταδιδακτορικών Ερευνητών/τριών» (Αριθμός Έργου: 6943)



## ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

## **Ο αέρας της πόλης σε κάνει ελεύθερο; Αλληλέγγυες πόλεις σε νεοαφιχθέντες, μια κριτική ανασκόπηση**

Χάρης Τσαβδάρου

*Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ*

Οι πόλεις στην ιστορική τους διαδρομή διαμορφώνονται διαρκώς από νεοαφιχθέντες πληθυσμούς και ήδη από τον μεσαίωνα είναι διάσημο το ρητό «ο αέρας της πόλης σε κάνει ελεύθερο» (Stadtluft macht frei), θέλοντας να τονίσει την αποδέσμευση από τα φεουδαρχικά δεσμά της υπαίθρου και τις πιθανότητες να γίνουν οι νεοαφιχθέντες «ελεύθεροι πολίτες». Σήμερα πολλοί εκτοπισμένοι πληθυσμοί από την Ασία και την Αφρική που φτάνουν στην Ευρώπη κινούνται κυρίως προς αστικά περιβάλλοντα αναζητώντας άσυλο και επιδιώκοντας να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες. Ωστόσο οι ευρωπαϊκές και εθνικές-κρατικές πολιτικές υποδοχής διαρκώς αυστηροποιούνται δυσκολεύοντας τους νεοαφιχθέντες να γίνουν «ελεύθεροι πολίτες» και να διεκδικήσουν το δικαίωμα στην πόλη.

Παράλληλα τις τελευταίες δεκαετίες αρκετές πόλεις στον παγκόσμιο Βορρά προβάλλονται ως «κοσμοπολίτικες», «ανεκτικές» και «υπέρ της διαφορετικότητας» προσδιορίζοντας τη μετανάστευση ως ένα πλεονέκτημα που ενισχύει την οικονομική και παγκόσμια θέση τους. Συγκεκριμένα στην Ευρώπη αρκετές πόλεις υιοθετούν φιλικές προς τους νεοαφιχθέντες πολιτικές με τρόπους που τις επιτρέπουν να αυτοπροσδιορίζονται ως «πόλεις που καλωσορίζουν» (welcome cities), «αλληλέγγυες πόλεις» (solidarity cities), «ασφαλή και ανοιχτά λιμάνια» (safe and open harbours) ή «πόλεις ασύλου» (sanctuary cities) στη Μεγάλη Βρετανία, τις ΗΠΑ και τον Καναδά. Ειδικότερα στην Ευρώπη το 2016 δημιουργήθηκε από δημοτικές αρχές, μεταξύ αυτών και οι δήμοι Αθήνας και Θεσσαλονίκης, το δίκτυο «Αλληλέγγυων Πόλεων σε Πρόσφυγες», το οποίο έχει ως κύριους στόχους τη διευκόλυνση μετεγκατάστασης προσφύγων σε άλλες πόλεις και τον διαμοιρασμό πληροφοριών και εργαλείων χρηματοδότησης. Ενώ εκ πρώτης όψεως η ρητορική της αλληλεγγύης φαίνεται ότι αποτελεί τμήμα των «ευρωπαϊκών αξιών», ωστόσο στην πράξη κυριαρχούν οι πολιτικές αποκλεισμού, ποινικοποίησης και περιθωριοποίησης των νεοαφιχθέντων. Επίσης αρκετές φορές η αλληλεγγύη χρησιμοποιείται καταχρηστικά καθώς περισσότερο παραπέμπει στη λογική του N.I.M.B.Y. (Not In My Back Yard), δηλαδή στη μετακύλιση της ευθύνης φιλοξενίας σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις, παρά στην υιοθέτηση και ανάπτυξη πολιτικών προστασίας, συμπερίληψης, ενεργής συμμετοχής και κάλυψης των αναγκών των νεοαφιχθέντων.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι παράλληλα και πολλές φορές σε αντίθεση με τις παραπάνω θεσμικές πολιτικές υποδοχής δημιουργήθηκε εντός τους αστικού ιστού πολλών ευρωπαϊκών πόλεων μεταξύ αυτών στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη μια μεγάλη ποικιλία αυτοοργανωμένων στεγαστικών



δομών και αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων, τα οποία μπορούν να εκληφθούν ως αστικά και στεγαστικά αλληλέγγυα κοινά των νεοαφιχθέντων. Σε αυτές τις αυτοδιοικούμενες δομές οι νεοαφιχθέντες έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια συνδιαμόρφωσης των συνθηκών διαβίωσής τους, άμεση πρόσβαση στο κέντρο της πόλης και σε υπηρεσίες χρήσιμες για τα αιτήματα ασύλου, καθώς επίσης και περισσότερες δυνατότητες επαφής, κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης με τους κατοίκους της πόλης. Συνεπώς αυτή η παρουσίαση υποστηρίζει ότι η αλληλεγγύη αποτελεί μια διαφιλονικούμενη έννοια που αμφιταλαντεύεται μεταξύ θεσμικής αφομοίωσης και έμπρακτης δράσης.



## Η πόλη της Τιφλίδας: από την ανοχή στην αλληλεγγύη

Ελένη Σιδέρη

*Επικ. Καθηγήτρια, τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών, ΠΑΜΑΚ*

Η Shemts'q'narebloba (ανοχή) θεωρείται σχεδόν συνώνυμη της γεωργιανής μητέρας-πόλης (dedakalaki), της Τιφλίδας. Από το 19αίωνα όπου συγκέντρωνε τους εσωτερικούς μετανάστες (πρώην αγρότες) και τους πρόσφυγες των πολέμων των απαρχών του 20<sup>ου</sup> αιώνα, η Τιφλίδα αποτελεί παράδειγμα στη βιβλιογραφία του Καυκάσου, πολυ-εθνοτικής, πολυπολιτισμικής και κοσμοπολίτικης πόλης.

Η παρουσία μου θα σταθεί σε τρία παραδείγματα υποχρεωτικής μετανάστευσης στην Τιφλίδα από τις απαρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα μέχρι τον πόλεμο στην Ουκρανία (2022). Η πρώτη περίπτωση αφορά μια ελληνο-ποντιακή οικογένεια, η δεύτερη μια εσωτερικά εκτοπισμένη Γεωργιανή της Αμπχαζίας και τέλος τις αντιδράσεις των γεωργιανών προς τους Ρώσους που έφτασαν στην πόλη για να γλυτώσουν την υποχρεωτική επιστράτευση που άρχισε να εφαρμόζει ο πρόεδρος Πούτιν.

Με ποιους τρόπους και μηχανισμούς αναπτύσσονται οι αποκλεισμοί και οι ενσωματώσεις στην πόλη της Τιφλίδας; Πόσο ανταποκρίνεται η γεωργιανή Shemts'q'nareba στις σύγχρονες και ευρωκεντρικές ερμηνείες ανοχής και πώς συνδυάζεται με νέες μορφές αστικής αλληλεγγύης;

### Βιβλιογραφία

Frederiksen, Martin Demant. "A gate, but leading where? In search of actually existing cosmopolitanism in Post-Soviet Tbilisi." *Post-Cosmopolitan Cities: Explorations of Urban Coexistence* (2012): 120-140.

Nodia, Ghia. "The values of the Georgian supra: Nationalist or nativist?." *Ab Imperio* 2014, no. 4 (2014): 69-74.

Kreichauf, René, and Margit Mayer. "Negotiating urban solidarities: multiple agencies and contested meanings in the making of solidarity cities." *Urban Geography* 42, no. 7 (2021): 979-1002.

Korableva, Ekaterina. "Migrants from Russia in Georgia during the War in Ukraine: Political Performance and the "Unpredictable Border"." *Russian Analytical Digest* 301 (2023): 2-7.

Sakarya, H. (2012). *Georgian Polyphonic Imaginaries: The Politics of Representation in the Caucasus* (Doctoral dissertation, Temple University. Libraries).

## **Οικόπολις: μια παράλληλη πόλη αλληλεγγύης για τους πρόσφυγες στην καρδιά της Θεσσαλονίκης**

Αγγελική Γαβριέλλα Σαμψωνίδου

*κοινωνιολόγος, πολιτειολόγος MSc Χωρικός Σχεδιασμός για Βιώσιμη και Ανθεκτική Ανάπτυξη, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ MSc Κοινωνιολογία Μειονοτήτων, τμήμα Κοινωνικών Επιστημών, σχολή Κοινωνιολογίας, Eötvös Loránd University (ELTE) Budapest, Hungary*

Το ΟΙΚΟΠΟΛΙΣ, μια παράλληλη πόλη είναι ο κοινωνικός χώρος που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Οικολογικής Κίνησης Θεσσαλονίκης. Στόχοι του ΟΙΚΟΠΟΛΙΣ είναι: α) η διάδοση και εφαρμογή των πράσινων ιδεών και αξιών και των εναλλακτικών λύσεων μέσα από την οργάνωση εκδηλώσεων, ομιλιών, συζητήσεων, σεμιναρίων, εργαστηρίων και άλλων δραστηριοτήτων με θέματα οικολογικού, πολιτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου β) η έμπρακτη αλληλεγγύη σε άτομα και κοινωνικές ομάδες που την έχουν ανάγκη (συσσίτια, διανομή ρούχων, καμπάνιες συνηγορίας), καθώς και η πραγματοποίηση δράσεων ευαισθητοποίησης σε θέματα διακρίσεων, ρατσισμού, βίας κ.λπ. αλλά και υποστήριξης στα άτομα που τις υφίστανται.

Το 2015 υπήρξε χρονιά ορόσημο, όταν το ΟΙΚΟΠΟΛΙΣ όπως και άλλες εθελοντικές ομάδες και κινήσεις της πόλης κλήθηκε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την υποστήριξη προσφύγων που συνέρρεαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του πολέμου της Συρίας και να ανταποκριθεί στην έλλειψη πολιτικών υποδοχής στην Ελλάδα προσφύγων σχεδιάζοντας και υλοποιώντας σ' εθελοντική βάση παρεμβάσεις. Με μία από τις πιο δυνατές ομάδες εθελοντών κι εθελοντριών έλαβε μέρος με δράσεις ανθρωπιστικής βοήθειας στην Ειδομένη ενώ από το 2015 μέχρι και το 2020, όταν η πανδημία σάρωνε την πόλη και τον κόσμο ολόκληρο, υπήρξε σημείο αναφοράς και υποστήριξης για πολλές οικογένειες προσφύγων και άτομα χωρίς έγγραφα δημιουργώντας συνθήκες αυτοοργάνωσης, (αστικού) κοινού, και αλληλοβοήθειας μέσα από δράσεις μεταξύ των προσφύγων και της κοινότητας.

Μέσα από συνεντεύξεις μελών της ομάδας, εθελοντών κι εθελοντριών από την κοινότητα αλλά και του προσφυγικού πληθυσμού καθώς και μέσα από τα αποτελέσματα του εργαστήριου ομάδας εστίασης όπου θα χρησιμοποιηθούν εργαλεία αναγνώρισης των κοινών και της κοινοτικής εταιρικής σχέσης (community partnering) των Gibson-Graham θα αναδείξουμε τα χαρακτηριστικά εκείνα που κατέστησαν το ΟΙΚΟΠΟΛΙΣ ως μία παράλληλη πόλη αλληλεγγύης μέσα στην πόλη απέναντι στο θεσμικό κενό μιας εθνικής στρατηγικής για την υποδοχή και την ένταξη προσφύγων στην Ελλάδα καθώς και τις πολιτικές αποτροπής που χαρακτήριζαν κυρίως μετά το 2019 την ελληνική μεταναστευτική πολιτική.



## **Κρατώντας την πίστη: οργανώσεις που βασίζονται στην πίστη ως αστικές υποδομές μετανάστευσης για παρανομοποιημένους μετανάστες στο Ρότερνταμ**

Carola Vasileiadi

*PhD Candidate, University of Rotterdam*

*URBIMM - URBan migration infrastructures for Irregular Migrant Mobility, NWO Vidi, 2024-2029*

Τα τελευταία χρόνια, η θεωρητική συζήτηση σχετικά με τις υποδομές άφιξης έχει επικεντρώσει εκ νέου την προσοχή στη σημασία του τοπικού επιπέδου ως βασική τοποθεσία στην οποία λαμβάνουν χώρα η διαπραγμάτευση της κοινωνικής ένταξης αλλά και οι διαδικασίες αποκλεισμού των νεοφερμένων. Σε σύγκριση με άλλους νεοαφιχθέντες, οι παρανομοποιημένοι μετανάστες αντιμετωπίζουν τρομακτικά νομικά εμπόδια στην προσπάθειά τους να αμφισβητήσουν τον επιβεβλημένο αποκλεισμό και να διαπραγματευτούν την ένταξή τους. Στην παρουσίασή μου, θα βασιστώ σε εθνογραφική έρευνα που πραγματοποίησα στο Pauluskerk στο Ρότερνταμ για να υποστηρίξω ότι ορισμένοι Οργανισμοί με Βάση την Πίστη (ΟΒΠ) μπορεί να λειτουργήσουν ως αστικές υποδομές υποστήριξης της μετανάστευσης διευκολύνοντας τις διαδικασίες σε τοπικό επίπεδο ειδικά για τους παρανομοποιημένους μετανάστες. Οι ΟΒΠ είναι μοναδικά τοποθετημένοι για να παρέχουν στους παρανομοποιημένους μετανάστες πρόσβαση σε πόρους λόγω της σχεσιακής και χωρικής τους ενσωμάτωσης στο πεδίο της υποδομής. Η μελέτη περίπτωσης καταδεικνύει ότι οι ΟΒΠ μπορούν να μεσολαβούν στην πρόσβαση σε υλικούς πόρους παρέχοντας στέγη, τροφή, πλύσιμο και υγειονομική περίθαλψη και να ενθαρρύνουν τον εθελοντισμό. Ταυτόχρονα, οι ΟΒΠ παρέχουν άυλους πόρους ενισχύοντας την κοινωνική επαφή και την αίσθηση του ανήκειν, βοηθώντας νομικά τους παρανομοποιημένους μετανάστες και συμμετέχοντας στην πολιτική τους υπεράσπιση. Επεκτείνοντας τα διδάγματα που αντλήθηκαν από αυτή τη μελέτη περίπτωσης, υποστηρίζω ότι οι ΟΒΠ, ως υποδομιακές πρακτικές για παρανομοποιημένους μετανάστες, πρέπει διαρκώς να βρίσκουν τρόπους ώστε να πλοηγούνται στο συμβολικό χώρο μεταξύ επίσημων και ανεπίσημων πρακτικών. Ταυτόχρονα, τα ευρήματά της έρευνας καταδεικνύουν ότι ο ιδιαίτερος ρόλος που διαδραματίζουν οι ΟΒΠ ως «ασφαλή καταφύγια» σε ένα εχθρικό πολιτικό περιβάλλον μπορεί να τεθεί υπό πίεση από τις τοπικές αρχές που εστιάζουν όλο και περισσότερο τις ενέργειές τους στις τοπικές πολιτικές υποδοχής.

## **Από το Βερολίνο στην Αθήνα: επανατοποθετώντας την έννοια της μετα-μεταναστευτικής κοινωνίας**

Δημήτρης Παρσάνογλου

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, ΕΚΠΑ*

Η έννοια της «μετα-μεταναστευτικής κοινωνίας» (post-migrant society) αντιπροσωπεύει μια αναστοχαστική στροφή που συναντάται τόσο στις παραδοσιακές μεταναστευτικές κοινωνίες όσο και στις μεταναστευτικές σπουδές. Με το πρόθεμα «μετά» δεν εννοούμε μια χρονολογική επισήμανση, μετά από μια εποχή μετανάστευσης, αλλά μια κοινωνιολογική προσέγγιση του εμπειρικού γεγονότος ότι οι δημογραφικές αλλαγές που σχετίζονται με τη μετανάστευση αποτελούν κεντρική πρόκληση κοινωνικοποίησης και συνιστούν τον κανόνα και όχι την απόκλιση στις σύγχρονες μεταναστευτικές κοινωνίες.

Υπάρχουν τουλάχιστον τρεις κεντρικές κοινωνιολογικές παράμετροι για την κατανόηση της μετα-μεταναστευτικής κοινωνίας: ο αστικός χώρος της υπερποικιλότητας (superdiversity) των ευρωπαϊκών πόλεων, η άρθρωσή τους με τις μετα-κοσμικές (post-secular) πολιτικές στο πλαίσιο της μετα-μεταναστευτικής κοινωνίας και οι νέες μορφές διαφοροποιημένης ένταξης στο κοινωνικό πλαίσιο της μετα-μεταναστευτικής κοινωνίας. Πρέπει να σημειωθεί ότι με αυτές τις μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες εγκαθιδρύονται νέες και πιο ευέλικτες μορφές πολλαπλών διακρίσεων, στις οποίες ο διαχωρισμός μεταξύ «ντόπιων» και «ξένων» αντικαθίσταται εν μέρει, χωρίς ωστόσο να αίρονται οι αποκλεισμοί που συνδέονται με τους παλαιούς διαχωρισμούς.

Είναι αλήθεια ότι η μετα-μεταναστευτική προοπτική έχει βρει απήχηση σε διάφορα πλαίσια, συγκεκριμένα στη Βόρεια Ευρώπη, π.χ. στη Γερμανία, την Ολλανδία, τη Δανία κ.α. Είναι επίσης αλήθεια ότι η σχετική συζήτηση έχει αναπτυχθεί κυρίως στον ευρωπαϊκό Βορρά, αν και περιλαμβάνει πραγματικότητες που υπάρχουν και αλλού. Η παρουσίαση αυτή θα επιχειρήσει να ελέγξει την ευρετική χρησιμότητα της έννοιας εκτός του βασικού πυρήνα χρησιμοποίησής της. Πιο συγκεκριμένα, θα συμπεριλάβει προοπτικές που προέρχονται από ένα διαφορετικό πλαίσιο, αυτό της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Η Ελλάδα είναι γνωστή ως πύλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λειτουργώντας τα τελευταία χρόνια ως χώρος διέλευσης για πολλούς/ες μετανάστες/ριες και αιτούντες/σες άσυλο που στοχεύουν να φτάσουν στις βορειότερες χώρες της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά, η σχετικά μακρά ιστορία της νέας μετανάστευσης στην Ελλάδα, η οποία ξεκίνησε από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και η ποικιλομορφία που παράγεται στο πλαίσιο της ανάπτυξής της, έχουν παράγει διάφορες μορφές μιας μετα-μεταναστευτικής κοινωνίας: πολλαπλές προσχωρήσεις και



δεσμούς, νέες μορφές κοινών, μετασχηματισμοί των κοινωνικο-πολιτισμικών διαιρέσεων κ.ο.κ. Στην παρούσα εισήγηση, τέτοια παραδείγματα που προέρχονται από εμπειρικές έρευνες με (μετα)μεταναστευτικά υποκείμενα θα επανεξεταστούν μέσα από μια μετα-μεταναστευτική οπτική, προκειμένου να διερευνηθεί εκ νέου η ίδια η συγκρότηση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.





## Συμβιωτική αναστοχαστικότητα: μια ιστορία φιλοξενίας ή εχθρότητας

Αφροδίτη Κουλαξή

*LSE100 Fellow, LSE*

Η παρουσίασή μου με τίτλο «Συμβιωτική Αναστοχαστικότητα – μια ιστορία φιλοξενίας ή εχθρότητας» επικεντρώνεται σε συνεχείς και συστηματικές συναντήσεις μεταξύ πολιτών και μη πολιτών στην Κυψέλη της Αθήνας. Η παρουσίαση εξετάζει εάν και υπό ποιες συνθήκες οι συνεχείς συναντήσεις διαμορφώνουν ταυτότητες πολιτών που είναι φιλόξενες και σεβαστές προς τους μετανάστες συνκατοίκους της πόλης. Μέσα από ένα έντονο τετράμηνο εθνογραφικής μελέτης το 2019, ερευνώ τις συνέπειες των συστηματικών συναντήσεων μεταξύ πολιτών και μη πολιτών στη διαπραγμάτευση των χωρικών και ιδεολογικών συνόρων στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρουσίαση αναλύει δεδομένα σε σχέση με ερωτήματα συμβιωτικότητας και αναστοχαστικότητας και αποκαλύπτει τις αντιφάσεις τους. Αντί να αντιμετωπίζει τη συμβιωτικότητα ως φυσικό αποτέλεσμα των αστικών συναντήσεων, τα ευρήματα δείχνουν ότι ακόμη και οι συστηματικές συναντήσεις είναι περιορισμένες από και υποδεέστερες στους επικρατούντες λόγους του εθνικισμού και του νεοφιλελευθερισμού. Στην ανάλυσή μου, δείχνω ότι το ζήτημα της συνύπαρξης-στη-διαφορά δεν είναι προβλέψιμο αλλά πάντα εξαρτάται από το ταξικό υπόβαθρο των πολιτών, καθώς και την τοπική και εθνική θέση τους σε μια άνιση κοινωνία. Δίνω ιδιαίτερη προσοχή σε μια ταξική διάσταση της αλληλεγγύης που δημιουργείται στο πλαίσιο της γειτονιάς και πώς αυτές υποστηρίζονται από δίκτυα μεσολάβησης και μια κουλτούρα κοινής χρήσης στις πλατφόρμες κοινωνικών μέσων. Ακολουθώντας την έννοια του δικτυωμένου κοινού των Χουλιαράκη και Γεωργίου (2022), ερευνώ τις συνεχείς συναντήσεις που φέρνουν μαζί πολίτες και μη πολίτες στην κοινή χρήση του φυσικού και ψηφιακού χώρου της γειτονιάς. Το τελευταίο μέρος της παρουσίασης αποδεικνύει την πολυπλοκότητα και τις αντιφάσεις των συμβιωτικών συναντήσεων και δείχνει πώς αυτές είναι αφενός υπόκεινται στο καθεστώς του νεοφιλελευθεριστικού εθνικισμού, ενώ αφετέρου γίνονται ευκαιρίες για μια συμβιωτική αναστοχαστικότητα που προάγει το συναίσθημα και την αλληλεγγύη έναντι των ορίων του Εμείς-και-οι-Άλλοι.



## **Κατοικώντας (σ)το σύνορο: τέσσερις εθνογραφίες σπιτιών στο κέντρο της Αθήνας**

Όλγα Λαφαζάνη

*Marie Skłodowska-Curie Postdoctoral Fellow, Humboldt University of Berlin*

Στόχος αυτής της παρουσίασης είναι να ανοίξει μια συζήτηση γύρω από τα σύνορα και τα όρια στην πόλη εκκινώντας από ένα απρόσμενο χώρο: το σπίτι. Έναν χώρο που συνήθως παρουσιάζεται ως ο πιο ασφαλής, ο πιο ιδιωτικός, ο πιο περιφρουρημένος σε σχέση με το "έξω". Το ερώτημα που θέτει αυτή η παρουσίαση είναι, αν, ακόμα και το σπίτι έχει εντέλει "όρια" διάτρητα και τα πολλαπλά σύνορα τον καθορίζουν και τον διαμορφώνουν με τρόπους συχνά δυσδιάκριτους. Η παρουσίαση θα επικεντρώσει στις στιγμές εκείνες που οι νεοφερμένοι μετανάστες/ριες, παρόλο που κατοικούν στο κέντρο της πόλης, συνεχίζουν στην πραγματικότητα να κατοικούν (σ)το σύνορο. Υιοθετείται μια προσέγγιση των συνόρων ως καθεστώτα και ως τεχνολογίες της εξουσίας που βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση με την καθημερινή ζωή. Το σημείο εκκίνησης είναι η εθνογραφική ανάλυση τεσσάρων σπιτιών στο κέντρο της Αθήνας, το καθένα από τα οποία αντανακλά διαφορετικές συναρθώσεις των καθεστώτων συνόρων τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Αν και το σημείο εκκίνησης είναι τα διαφορετικά σπίτια, η ανάλυση δεν περιορίζεται μόνο σε μια μικρή κλίμακα ανάλυσης ή στο τοπικό. Αντίθετα αυτοί οι πιο "ταπεινοί" χώροι της καθημερινής ζωής αποτελούν μια διαφορετική είσοδο στην μελέτη διαδικασιών συνοριακού ελέγχου, σχέσεων δύναμης, υποταγής και αντίστασης σε πολλαπλές και αλληλοδιαπλεκόμενες κοινωνικοχωρικές κλίμακες.



**Επανα-νοηματοδοτώντας την έννοια της «ένταξης» μέσα από χωροκοινωνικές διαπραγματεύσεις του ανήκειν στους χώρους εμφάνισης της μετανάστευσης.**

Βίλυ Μυλωνά

*Δρ. Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ*

Αντλώντας από τις θεωρητικές και εμπειρικές επεξεργασίες των σπουδών για την πόλη, της αστικής κοινωνιολογίας και των μεταναστευτικών σπουδών, η έρευνα επεξεργάζεται την έννοια της «ένταξης» μειοψηφικών πολιτισμικών ομάδων στις κοινωνίες της Δύσης και συγκεκριμένα στην Ελλάδα. Σκοπός, η αποδόμηση του κυρίαρχου κανονιστικού πλαισίου και η επανανοηματοδότηση της έννοιας από την σκοπιά των ίδιων των υποκειμένων. Ενώ οι πολιτικές ένταξης χαράσσονται σε μια εποχή ποικίλων εθνικών και τοπικών συνοριακών πρακτικών, δημιουργώντας μια σειρά από κατηγοριοποιήσεις και ιεραρχίες μεταξύ «γηγενών» και «ξένων», υπηκόων και μη, «εμείς» και «άλλοι», τα ίδια τα υποκείμενα της μετανάστευσης δημιουργούν πεδία διεκδικήσεων του δικαιώματος να έχει κανείς δικαιώματα μέσα από μικρές και μεγάλες πράξεις στην καθημερινή ζωή. Οι πράξεις αυτές, συλλογικές ή ατομικές, εμφανίζονται σε όλο το φάσμα των χωρικών πεδίων ύπαρξης εκφράζοντας την συνεχή αμφισβήτηση των κοινωνικά κατασκευασμένων ταυτοτήτων, μεταξύ αυτών και του μετανάστη/στριας. Η παρούσα ερευνητική δουλειά εξετάζει τους τρόπους που αυτές οι πρακτικές αναδύονται, μέσα από την διεκδίκηση του δικαιώματος του ανήκειν και την οικοδόμηση του αισθήματος του Σπιτιού.

Όψεις των διεκδικήσεων διερευνώνται μέσα από τους χώρους εμφάνισης στον Δήμο Αθηναίων κατά την περίοδο 2015-2020. Μεθοδολογικά, η έρευνα αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο αφορά την ανάδειξη της κυρίαρχης αντίληψης για την ένταξη και το πλαίσιο εκτέλεσης της, μέσα από την ανάλυση θεσμικών κειμένων, ποσοτικών δεδομένων και ημιδομημένων συνεντεύξεων με στελέχη και εργαζόμενους/ες στα πεδία σχεδιασμού και εφαρμογής των ενταξιακών πολιτικών. Στο δεύτερο επίπεδο δίνεται βαρύτητα στις αφηγήσεις και τα βιώματα του νεοαφιχθέντα πληθυσμού μέσα από βιογραφικές συνεντεύξεις και νοητικούς χάρτες φανερώνοντας τις διεργασίες εμφάνισης και ανήκειν από-τα-κάτω με σκοπό την ανάδειξη πρακτικών εμφάνισης και ανήκειν που ξεκινούν από το δικαίωμα στην στέγαση και εξαπλώνονται σε όλα τα πεδία της καθημερινής ζωής. Ταυτόχρονα, αναδεικνύονται ποικίλες πρακτικές στέγασης και διαμεσολαβητικές πρακτικές ένταξης ως κομμάτι και συνέχεια κοινωνικών σχέσεων που οδηγούν σε ατομικές και συλλογικές πράξεις πολιτεότητας στα διαφορετικά πεδία χώρων εμφάνισης.



## **«Μπελάς»: πρακτικές και αφηγήσεις ριζοσπαστικής φροντίδας**

Ηλέκτρα Κυριαζίδου

*Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ*

Τον Ιούλιο του 2024 μια βάρκα με 22 άτομα έφτασε στις ακτές τις Γαύδου από τις ακτές της βόρειας Αφρικής. Οι περισσότεροι κάτοικοι του νησιού μοιράζονται ένα κοινό φόβο, μη βρουν «τον μπελά» τους. Στη παρουσίαση αυτή θέλω να εξερευνήσω τι σημαίνει να αψηφάς αυτόν τον φόβο ως μια μορφή ριζοσπαστικής φροντίδας. Θα ανατρέξω στο παρελθόν, στην περίοδο 2016-2017 στη Θεσσαλονίκη, για να επανεξετάσω παραδείγματα ριζοσπαστικής συλλογικής φροντίδας ως καθημερινές πρακτικές στοργικής προσοχής και ανοικτότητας, ως ικανότητες-ευθύνες απόκρισης («response-abilities») προς νεοαφιχθέντες πληθυσμούς. Με ενδιαφέρει επίσης να δω το πόσο καθοριστικός είναι ο τρόπος που λέμε ιστορίες για την φροντίδα, πόσο σημαντικό είναι όχι μόνο τι λένε αυτές οι ιστορίες αλλά και τι κάνουν. Πως μπορούμε να προσεγγίσουμε ιστορίες γύρω από την φροντίδα, την πολιτική, τα σύνορα, τα όρια για να κατανοήσουμε συναντήσεις και σχέσεις που μπορούν ίσως να μας βοηθήσουν να διατηρήσουμε ζωντανή την πιθανότητα ανυπακοής-μπελά σε ένα κόσμο που φαίνεται να επικρατεί μέσα από επιταγές πειθάρχησης και κοινωνικούς αποκλεισμούς.

## **Φεβρουάριος- Μάρτιος 2020: η μεταφορά της συνοριακής κρίσης στην ενδοχώρα, η διασπορά του κορωνοϊού και το κυνηγητό προσφύγων στην πόλη**

Δημήτρης Κόρος

*Εντεταλμένος Διδάσκων Νομικής ΔΠΘ, Διδάσκων ΣΕΠ, ΕΑΠ*

Στις 27 Φεβρουαρίου 2020 ο Τούρκος Πρόεδρος ανακοίνωσε ότι η Τουρκία δεν θα εμποδίζει πλέον τους/τις πρόσφυγες να φτάνουν στην Ευρώπη από την ξηρά ή μέσω θάλασσας, πυροδοτώντας μια συνοριακή κρίση που εκτυλίχθηκε αρχικά στα σύνορα του Έβρου και έπειτα στα νησιά του νοτιοανατολικού Αιγαίου, με χιλιάδες ανθρώπους να εξωθούνται στα σύνορα διά της βίας ή της διασποράς ψευδών ειδήσεων περί ανοιχτών συνόρων με την Ελλάδα· οι συγκεντρωμένοι/ες που αποπειρώνταν να εισέλθουν στη χώρα αντιμετωπίστηκαν με έκτακτα θεσμικά και παραθεσμικά μέτρα: αστυνομικοποίηση- στρατιωτικοποίηση- παραστρατιωτικοποίηση των συνόρων, ακραία βία που οδήγησε κατά περίπτωση σε θανάτους, παράνομες επαναπροωθήσεις, αναστολή του δικαιώματος ασύλου, εξοντωτικές ποινές φυλάκισης. Οι πρόσφυγες αντιμετωπίστηκαν στον δημόσιο (πολιτικό, δημοσιογραφικό) λόγο ως εξαθλιωμένοι/ες, θύματα εκμετάλλευσης από ένα αυταρχικό καθεστώς, και ταυτόχρονα ως «υβριδική απειλή», επικίνδυνα για τη δημόσια τάξη, την εθνική ασφάλεια και τη δημόσια υγεία υποκείμενα. Έτσι, η καταγγελλόμενη εργαλειοποίηση από την τουρκική κυβέρνηση απαντήθηκε με περαιτέρω εργαλειοποίηση από την ελληνική κυβέρνηση και την Ε.Ε. Η εισήγηση θα εστιάσει στις πρακτικές των παράνομων επαναπροωθήσεων που ξεκινούσαν από την ενδοχώρα, και ειδικότερα τη Θεσσαλονίκη, όπου, και ενώ εφαρμόζονταν τα πολύ αυστηρά μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας για την αντιμετώπιση της διασποράς του COVID-19, η αστυνομία προέβαινε ανενόχλητη σε μαζικές και ατομικές συλλήψεις αλλοδαπών, οι οποίοι/ες έπειτα επαναπροωθούνταν μέσω του ποταμού Έβρου. Η συνθήκη της μεταφοράς της συνοριακής κρίσης στην ενδοχώρα φαντάζει σε μια πρώτη ανάγνωση μια αχρειαστη ανάλωση δυνάμεων της κρατικής εξουσίας, καθώς η άτυπη αναγκαστική απομάκρυνση προσώπων που ζούσαν ήδη στη χώρα δεν προσέθετε με ποσοτικούς όρους τίποτα στον πόλεμο ενάντια στους/στις πρόσφυγες. Αυτή η αρχικώς θεωρούμενη περιττή από την άποψη της οικονομίας της εξουσίας πρακτική θα παρουσιαστεί ως μια πτυχή της συνοριοποίησης της επικράτειας και της συνοριακής θανατοπολιτικής, στοιχείο της οποίας είναι η στρατηγική της διασποράς της ανασφάλειας και του τρόμου τόσο στα σύνορα όσο σε κάθε γωνιά της χώρας.



## **Η επίδραση της «εκ των άνω» μεταναστευτικής διακυβέρνησης στις χωρικές αναπαραστάσεις και πρακτικές αλληλεγγύης των κατοίκων της Λέσβου: το “burn out” και η κοινωνική μορφολογία των τοπικών αντιδράσεων N.I.M.B.Y.**

Αλεξάνδρα Μακρίδου

*Υποψήφια Διδάκτωρ, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ*

Ιωάννης Φραγκόπουλος

*Αν. Καθηγητής, τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ*

Η επιβολή ενός «από τα πάνω» σχεδιασμού προσφυγικών camps, στα πλαίσια της μεταναστευτικής διακυβέρνησης, για την έκτακτη διαχείριση των προσφυγικών αφίξεων παρότι αρχικά λειτούργησε ως μια «προσωρινή» λύση σταδιακά εδραιώθηκε στις εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές. Το νησί της Λέσβου υπήρξε από τις πρώτες περιοχές σε ευρωπαϊκό επίπεδο που φιλοξένησε χιλιάδες πρόσφυγες σε camps (Triandafyllidou, 2015). Στο ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης, παρά τις μαζικές αφίξεις προσφύγων, κυριάρχησε ένα θετικό κλίμα αλληλεγγύης και συμπόνιας. Μάλιστα, το εθελοντικό κίνημα αλληλεγγύης των κατοίκων της Λέσβου αποτέλεσε σύμβολο αρωγής προς τους πρόσφυγες και προτάθηκε για Νόμπελ Ειρήνης (Schoenbauer, 2016). Ωστόσο, η διαρκής επιβάρυνση του νησιού με προσφυγικά camps μεγάλων διαστάσεων (RSA, 2023), ιδιαίτερα μετά τον εμπρησμό του camp της Μόριας, καθώς επίσης και το κλείσιμο της δομής του ΠΙΚΠΑ ενός «από τα κάτω» εγχειρήματος με βιώσιμες συνθήκες διαβίωσης, περιόρισε συστηματικά και «αποστράγγισε» βαθμιαία την δυναμική της τοπικής κοινωνίας για υποδοχή προσφύγων και προσφορά βοήθειας. Ως εκ τούτου, οι κάτοικοι του νησιού βρέθηκαν μετέωροι σε ένα «αδιέξοδο» επιβολής «εκ των άνω» προσφυγικών camps χωρίς καμία ενημέρωση και δυνατότητα διαβούλευσης (Tsandaroglou & Lalenis, 2023). Έτσι λοιπόν, βιώνοντας ένα “burn out” (Oikonomakis, 2018) οι κάτοικοι της Λέσβου ενεργοποίησαν μηχανισμούς άμυνας, όπως η από-ευαισθητοποίηση προς το προσφυγικό ζήτημα, η απώθηση της ετερότητας και η υιοθέτηση της τάσης ‘blame the victim’ (ενοχοποίησης του θύματος), δηλαδή των προσφύγων για τα προβλήματα που προκύπτουν από την κακή οργάνωση και τις ελλειπείς συνθήκες αποκατάστασης και διαμονής. Στην παρούσα εργασία, εξετάζουμε την επίδραση της «εκ των άνω» μεταναστευτικής διακυβέρνησης σε αυτήν την μεταστροφή των χωρικών πρακτικών και κοινωνικών αναπαραστάσεων της τοπικής κοινωνίας της Λέσβου, από αλληλέγγυες ενεργητικές και συμπεριληπτικές σε παθητικές αλλά και ξενοφοβικές. Παράλληλα, επιχειρούμε την διερεύνηση της κοινωνικής μορφολογίας και εξέλιξης των τοπικών αντιδράσεων N.I.M.B.Y. (Not In My Back Yard) αλλά και της διαφοροποίησης των αιτημάτων τους που εκκινούν από την αλληλέγγυα υποδοχή και τις συμμετοχικές διεκδικήσεις



οργάνωσης και εξελίσσονται σε παθητικότητα και σε ξενοφοβία! Μεθοδολογικά αξιοποιούνται ποιοτικές μέθοδοι έρευνας αφενός της ανάλυσης δημόσιου λόγου και αφετέρου της διεξαγωγής ημι-δομημένων συνεντεύξεων.

#### Βιβλιογραφία

Oikonomakis L (2018) Solidarity in Transition: The Case of Greece. In D Porta D (eds) *Solidarity mobilisations in the 'refugee crisis'*. Palgrave Macmillan, pp.65-98.

Refugee Support Aegean (2023). What is happening in the refugee camps today structures on the Aegean islands. Retrieved from: <https://rsaegean.org/el/ked-nisia-aigaiou/>

Schoenbauer, R. (2016). Volunteers who saved lives on Lesbos nominated for Nobel Peace Prize. Retrieved from: <https://www.unhcr.org/news/stories/volunteers-who-saved-lives-lesvos-nominated-nobel-peace-prize>

Triandafyllidou, A. (2015). *Turning the Refugee Crisis into an Opportunity? Current Challenges For Greece and Suggestions for Action*. European University Institute, San Domenico di Fiesole.

Tsavdaroglou, C. & Lalenis, K. (2023). Post-democratic governance in refugee camps versus newcomers' architectural housing commons in Athens and Thessaloniki. *The Journal of Architecture*, 28(1), 50-74.

## **Διο φορές πρόσφυγας: δια-εθνικές πρακτικές αλληλεγγύης, αντιρατσισμός και η παγίδα του ευρωκεντρισμού**

Κώστας Γούσης

*Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Η παρουσίαση βασίζεται στη διενέργεια και επεξεργασία βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης με τον Μπαμαντού Μπα, ο οποίος έφτασε στην Ελλάδα το 2006 από τη Γουινέα. Τα ευρήματα συμβάλλουν στη συζήτηση γύρω από πρακτικές αλληλεγγύης από και προς νεοαφειχθέντες στην Αθήνα, επικεντρώνοντας σε δομές αλληλοβοήθειας μεταξύ των αφρικανικών κοινοτήτων. Η ιστορία ζωής πλαισιώνεται από επιπλέον πηγές και υλικό, τα οποία εξετάζουν τις θεσμικές πολιτικές μετανάστευσης και την άνοδο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα μετά την έναρξη της κρίσης του 2008. Εστιάζοντας ειδικότερα στα τάγματα εφόδου της εγκληματικής οργάνωσης Χρυσή Αυγή, μελετάται πώς οι αφρικανικές κοινότητες αντέδρασαν σε αυτήν τη νέα κατάσταση, με έμφαση στη δικτύωση και τη συνεργασία νεοαφειχθέντων από την Αφρική με ομάδες υποστήριξης στην Αθήνα κατά την πενταετία 2008-2013.

Στη συνέχεια, το φθινόπωρο του 2013, ο Μπαμαντού Μπα εγκατέλειψε την Ελλάδα όταν η ζωή του βρέθηκε σε κίνδυνο λόγω της στοχοποίησης από τη Χρυσή Αυγή, και λίγους μήνες αργότερα κατάφερε να αναγνωριστεί πρόσφυγας από το Βέλγιο, παρά το γεγονός ότι ήταν ήδη αναγνωρισμένος πρόσφυγας στην Ελλάδα. Αυτή η απόφαση θεωρείται ορόσημο, καθώς θέτει σημαντικά ερωτήματα σχετικά με την ιδιότητα του πρόσφυγα και τις ευρωπαϊκές πολιτικές και πρακτικές για το άσυλο. Τέλος, θα αναφερθούμε στην προγενέστερη πολιτικοποίησή του Μπαμαντού Μπα και τις επιδράσεις των αντι-αποικιοκρατικών παραδόσεων της χώρας και της ηπείρου καταγωγής του στη σκέψη και τη δράση του στην Αθήνα και τις Βρυξέλλες.

Τα ευρήματα αναδεικνύουν την ανάγκη για μια κριτική προσέγγιση στις μεταναστευτικές σπουδές, η οποία θα αντλεί από εναλλακτικές γεωγραφίες αντίστασης, αντικρούοντας τον κυρίαρχο ευρωκεντρισμό και τη στερεοτυπική αντίληψη ότι οι νεοαφειχθέντες «ανακαλύπτουν» την πολιτική μόνον αφότου φτάσουν στις πόλεις της ευρωπαϊκής ηπείρου.

## **‘Κοινές’ πρακτικές ανάμεσα στον εκτοπισμό και την εγκατάσταση**

Εύα Παπατζανή

*Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Επιστ. Συνεργάτης Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), Δρ. ΕΜΠ*

Η παρούσα εισήγηση έχει στόχο να διαπραγματευτεί ζητήματα αποκλεισμών και συμπερίληψης στον αστικό χώρο όπως αυτά επαναπροσδιορίζονται από την κρίση υποδοχής του 2015-16 και έπειτα. Η εισήγηση θα επιχειρηματολογήσει πως το σύστημα υποδοχής αναπαράγει τον εκτοπισμό ως μία συνεχή και μη γραμμική διαδικασία για τους ήδη εκτοπισμένους ανθρώπους, ενώ ταυτόχρονα απειλεί την εγκατάσταση αφού διαταράσσει χωροκοινωνικές σχέσεις που δημιουργούνται στο επίπεδο της καθημερινής ζωής μέσα από μια σειρά άτυπων πρακτικών και συναντήσεων. Θα συζητηθούν μια σειρά άτυπων πρακτικών κινητικότητας και εγκατάστασης που ξεπερνούν περιορισμούς του συστήματος ασύλου και συνόρων και από σιωπηλές ή ατομικές μετατρέπονται σε ‘κοινή’ γνώση και πρακτική. Έτσι, καταφέρνουν να θέσουν υπό διαπραγμάτευση τόσο το δικαίωμα στην κινητικότητα και τη μετακίνηση όσο και το δικαίωμα στην εγκατάσταση στον αστικό χώρο. Υπό αυτό το πρίσμα, θα συζητηθούν εμπειρικά αλλά και θεωρητικά οι έννοιες της κινητικότητας/εκτοπισμού και της εγκατάστασης στην πόλη καθώς και ζητήματα παραγωγής του αστικού χώρου που προκύπτουν από τα παραπάνω. Η εισήγηση αντλεί από πρόσφατα ερευνητικά έργα που επικεντρώθηκαν σε ζητήματα υποδοχής των αιτούντων άσυλο και προσφύγων σε δομές φιλοξενίας και στέγασης στην Ελλάδα, και ειδικά την πόλη της Αθήνας.

## **Επιτόπια έρευνα γύρω από τα εν κινήσει κοινά: μετανάστευση και δικαίωμα στην πόλη. Εισαγωγή στην εθνογραφική ανάλυση συνοριακών καθεστώτων**

Βασίλης Τσιάνος

*Καθηγητής, Kiel University of Applied Sciences*

Στην προτεινόμενη εισήγηση θα αναστοχαστούμε πάνω στο εμπειρικό υλικό στο οποίο βασίστηκε το βιβλίο *Mobile Commons, Migrant Digitalities and the Right to the City* (Palgrave, 2015). Το πλαίσιο εντός του οποίου θα κινηθεί η εισήγηση είναι η καθημερινή δράση υποτελών υποκειμένων, κυρίως των μεταναστών/τριών που βρίσκονται σε επισφαλές ή και παράτυπο καθεστώς. Θα επικεντρώσουμε δηλαδή στις ρωγμές της υποτιθέμενης κανονικότητας που παράγονται μέσα από τις καθημερινές πρακτικές οργάνωσης της κινητικότητας όταν αυτή δεν μπορεί παρά να διασφαλιστεί μέσα από τη συγκρότηση κοινοτήτων γνώσης, συναισθηματικής συνεργασίας (affective cooperation), αμοιβαίας υποστήριξης και φροντίδας, εν πολλοίς μέσα από διαδικασίες δημιουργίας κοινών (commoning).

Οι διαδικασίες αυτές, ζωτικής σημασίας όχι μόνο για την επιβίωση αλλά και για την αναπαραγωγή και βιωσιμότητα της κινητικότητας, ξεφεύγουν από το στενό μεταναστευτικό ορίζοντα. Συνιστούν κατ' ουσία μέρος της γενικότερης παραγωγής του χώρου αφού η δράση των μεταναστών/τριών όχι μόνο είναι ορατή στο δημόσιο βλέμμα αλλά διαμορφώνει το δημόσιο χώρο, μαζί με τη δράση άλλων υποτελών και μη κοινωνικών υποκειμένων. Τροφοδοτώντας αστικούς πανικούς για κάποιους, για άλλους συμβάλλοντας ως πολύχρωμη συνιστώσα στην πολιτισμική πολυμορφία, τόσο απαραίτητη σε κάθε πόλη ή γειτονιά που επιθυμεί να αποκτήσει αξιοσέβαστη αναγνωρισιμότητα στο διεθνή καταμερισμό αστικού branding, οι μετανάστες και οι μετανάστριες αποτελούν μέρος του «αστικού ζητήματος». Και οι δυο αυτές όψεις, του πανικού και της επιθυμίας, είναι ταυτόχρονα και επαναλαμβανόμενα παρούσες σε κάθε συζήτηση που αφορά στην πόλη, στα προβλήματα και τις δυνατότητές της.



## Κατοικώντας την εξαίρεση

Στελίνα Πορτέση

*Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ*

Σταύρος Σταυρίδης

*Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ*

Μια παγκόσμια πανδημική κρίση ήταν ικανή κι επαρκής προκειμένου να σταματήσει η ζωή για ένα διάστημα, αλλά και η αφορμή -όχι όμως η αιτία- ώστε αρκετά από τα δικαιώματά μας να τεθούν υπό αμφισβήτηση αν όχι υπό κατάργηση. Με άλλα λόγια μια νέου είδους κατάσταση εξαίρεσης, όπως την ονόμασε και την ανέλυσε ο Agamben, ιδρύθηκε και διαρκεί ακόμη.

Ωστόσο η κατάσταση αυτή δεν αποτελεί πρωτοφανές γεγονός για το σύγχρονο αστικό κράτος, αλλά έχει υπάρξει ξανά στο παρελθόν και συνεχίζει να υπάρχει στο παρόν επικεντρωμένη ως επί το πλείστον στον περιορισμό και την καταστολή απέναντι σε κοινωνικές ομάδες με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Η κατάργηση του νόμου στο όνομα του νόμου είναι μια πρακτική αρκετά συχνή προκειμένου να προστατευθεί η κατασκευασμένη κοινωνική συνοχή και η εξουσία να ελέγξει και να αντιμετωπίσει πρακτικές που την απειλούν. Στην προοπτική αυτή οι απειλητικοί «άλλοι» παρουσιάζονται με το πρόσωπο που οι κυρίαρχοι τους αποδίδουν, στιγματισμένοι και επικίνδυνοι.

Για αυτούς είναι που παράγονται οι χώροι της εξαίρεσης: χώροι με συγκεκριμένα όρια, χαρακτηριστικά και ποιότητες οι οποίοι δύνανται να φιλοξενήσουν όλους εκείνους τους απόβλητους, τους παρίες, τους ανθρώπους που έχουν απογυμνωθεί ακόμη κι από τα θεμελιώδη δικαιώματά τους αποτελώντας πια γυμνή ζωή στα χέρια της εξουσίας..

Κοινός τόπος αυτής της έρευνας αποτελεί η κατάσταση εξαίρεσης ως μια νέα κανονικότητα η οποία είναι ικανή να παράξει χώρους για να “φιλοξενήσει” τις νέες συνθήκες που δημιουργεί, αλλά και να κατοικηθεί από όλους εκείνους κι όλες εκείνες που δε χωράνε πια στις σύγχρονες κοινωνίες και που δεν έχουν τίποτε άλλο πέρα από την ανθρώπινη ταυτότητά τους. Αντικείμενο έρευνας δεν αποτελεί μόνο ο χώρος αυτός καθ’ αυτός αλλά και τα υποκείμενα εκείνα που καλούνται να τον κατοικήσουν καθώς και η ταυτότητά τους που αποτελεί την αιτία εγκλεισμού τους και της στοχοποίησής τους από την εξουσία.

Στόχος αυτής της συλλογής κειμένων δεν είναι μόνο η ανάλυση τέτοιων χωρικών παραδειγμάτων αλλά και κυρίως η ανίχνευση των τρόπων που κατοικείται η ίδια η εξαίρεση: Πώς νοηματοδοτούν την εξαίρεση εκείνοι και εκείνες που αναγκάζονται να την ζουν; Τι είδους αντιστάσεις ή πρακτικές



συμμόρφωσης αναπτύσσουν; Τι ρόλο παίζουν οι πραγματικές και οι φανταστικές σχέσεις που συγκροτούν με το χώρο της εξαίρεσης και τους «άλλους»;

Ενδεικτικά στη συλλογή περιλαμβάνονται κείμενα που αφορούν την κατοίκηση της εξαίρεσης από τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, από τους εξόριστους, από τους κατοίκους των ιδρυμάτων του τιμωρητικού, θεραπευτικού και προνοιακού εγκλεισμού και βέβαια από εκείνους και εκείνες που ανήκουν σε μόνιμα ή συγκυριακά στιγματισμένες μειονότητες.